

نقش پدافند غیر عامل در ارتقای امنیت کشور بر اساس تحلیل فرصت ها، تهدیدات، نقاط قوت و ضعف

نویسندگان: محمد قربان جافری^۱

فصلنامه (علمی-تخصصی) مطهر، سال چهاردهم، شماره ۴۰، بهار ۱۳۹۶

چکیده

موضوع پدافند غیر عامل با مفهوم کلی و عام آن عبارت است از مجموعه اقدامات غیر مسلحانه که موجب افزایش بازدارندگی، کاهش آسیب پذیری، تداوم فعالیت های ضروری، ارتقای پایداری ملی و تسهیل مدیریت بحران در مقابل تهدیدات و اقدامات نظامی دشمن می گردد (حفظ زیرساخت های اساسی در برابر تهاجم بدون درگیری مسلحانه و مستقیم)، سابقه ای طولانی در تاریخ بشر دارد. مطالعه و بررسی تاریخ تلفات، لطمات، صدمات، ضایعات و خسارات ناشی از جنگ ها، نشانگر این واقعیت است که با شناخت و رعایت اصول، اقدامات و راهبردی پدافند غیر عامل به عنوان مکمل پدافند عامل، می توان با صرف وقت و هزینه های کمتر، ضمن پرهیز از هزینه نمودن جنگ برای دشمن، از بروز صدمات و خسارات هنگفت به مراکز سرنوشت ساز ممانعت به عمل آورد. این مقاله با هدف بررسی نقش اصول پدافند غیر عامل در ارتقای امنیت کشور در مقابله با تهدیدات، و با تحلیل فرصت ها، تهدیدات، نقاط قوت و ضعف در پی پاسخ به این سوال است که رعایت اصول پدافند غیر عامل چه نقشی در ارتقای امنیت کشور در مقابله با تهدیدات خارجی خواهد داشت؟ برای پاسخ گویی به این سؤال، محقق سعی دارد به روش تحلیل توصیفی و با جمع آوری اطلاعات کتابخانه ای و اسنادی و تجارب ارزشمند جنگ های گذشته بتواند با اقدامات دفاع غیر عامل و استفاده از ترفندهای مختلف تلفات و خسارات به مراکز ثقل را به حداقل رساند و هزینه جنگ را برای دشمن زیاد کند و در نهایت با ارتقاء آستانه مقاومت، امنیت ملی و سرمایه های ملی و استقلال کشور را حفظ نماید.

واژگان کلیدی:

پدافند غیر عامل، امنیت کشور، امنیت ملی، مراکز ثقل، آستانه مقاومت.

۱. دانشجوی دوره دکتری دانشگاه عالی دفاع ملی.

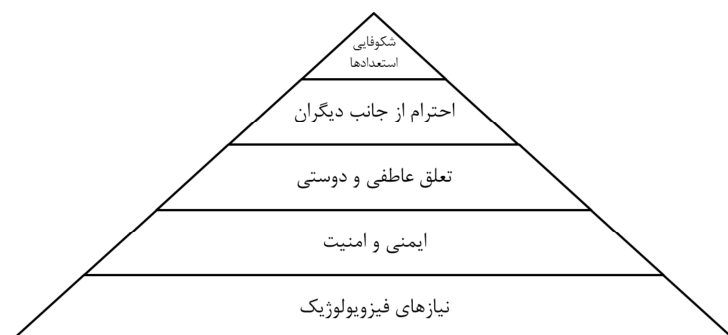
انسان از دیرباز با تهدیدهای گوناگون طبیعی و غیر طبیعی رو به رو بوده، به طوری که بشر از ابتدای خلقت همواره با این تهدیدات مواجه و جهت مدیریت تهدیدها و برقراری امنیت خود تدابیری اندیشیده است. انسان‌های اولیه برای مقابله با تهدیدهای و در امان ماندن از سیل و زلزله و رعد و برق و.... به مکان‌های امنی همانند غارها پناه می‌بردند که این خود دلیلی به استفاده از پدافند غیر عامل از ابتدای خلقت بشر می‌باشد.

از هنگامی که انسان‌ها برآن شدند تا از دل کوه‌ها و جنگل‌ها بیرون آیند و در کنار هم به صورت دسته جمعی زندگی کنند، نیاز به امنیت را بیشتر احساس کردند. امنیت یک موضوع اجتماعی است و از پدیده‌های زندگی جمعی محسوب می‌گردد؛ به عبارت دیگر، امنیت اغلب در ارتباط با پدیده‌ها و افراد معنا پیدا می‌کند.

گذشته از اینکه بخش عمده‌ای از نگرانی‌های فرد، مربوط به محیط اطراف اوست و موضوع حفاظت از خویش در قبال آن تجلی می‌یابد. به طوری که امام علی (ع) درباره امنیت این گونه می‌فرماید: «لا نعمة اهنّا من الأمن» هیچ نعمتی گوارتر از امنیت وجود ندارد (سید رضی، نهج البلاغه، نامه ۱۲).

جنگ به عنوان یکی از عناصر پایدار تاریخ بشری، پدیده‌ای اجتماعی قلمداد می‌شود. بشر در طول ۵ هزار سال تمدن خود، با بیش از ۱۴ هزار جنگ مواجه بوده و طی ۴۵ سال (از سال ۱۹۴۵ تا ۱۹۹۰) در کل کره زمین فقط ۳ هفته بدون جنگ بوده است. قرن بیستم، یا قرن ملقب به اتم و اطلاعات و ارتباطات، با بروز بیش از ۲۲۰ جنگ، شاهد بیش از ۲۰۰ میلیون تلفات انسانی بوده است (مرادیان، ۱۳۸۹: ۱۸).

امنیت از جمله دیرپاترین آمال بشر و یکی از لوازم و شروط بهزیستی و بهروزی وی تلقی گردیده و از دیدگاه مازلو (شکل ۱)، ابزار حرکت به سوی (خود شکوفایی انسانی) محسوب می‌شود. به طوری که وی در اولویت‌بندی نیازهای بشر، بلافاصله پس از نیازهای اولیه (هوا، غذا، مسکن، پوشاک)، نیاز به امنیت را جای داده و سایر نیازهای انسانی را علی‌رغم ضرورت غیر قابل انکار آنها، در اولویت بعدی آورده است.

شکل شماره ۱- جایگاه امنیت در هرم نیازهای مازلو

بیان مسأله

امنیت از دیرباز مورد توجه بشر بوده است؛ در حال حاضر، روز به روز پیشرفت‌های شگرفی واقع می‌شود. حفظ امکانات و منابع و زیر ساخت‌ها در برابر تهدیدات، لازمه توسعه می‌باشد. پس اگر امنیت در زمینه‌های مختلف ایجاد نشود، سرمایه‌گذاری، پرداختن به زیر ساخت‌ها، توسعه تجهیزات و تکنولوژی، میسر نیست. با نگاهی راهبردی به دشمن و محیط پیرامون و امکاناتی که دشمنان منطقه و فرمانطقه‌ای در اختیار دارند، می‌توان دریافت که همه کشورهای توسعه یافته، یا در حال توسعه و حتی پیشرفته، به گونه‌ای نیازمند دفاع غیر عامل در برابر تهدیدات هستند؛ بنابراین با درک این موضوع و شناخت هرچه بیشتر از پدافند غیر عامل و عوامل و مؤلفه‌های شکل دهنده آن و همچنین تأثیر آن در امنیت کشور می‌توان راه‌هایی را جستجو کرد که در آن بتوان خسارات و ضایعات و تلفات را کاهش داد. پس می‌توان گفت طرح‌ریزی و برنامه‌ریزی‌های کلان دفاعی، امری ضروری و حیاتی است و ما را بر آن می‌دارد که با شناخت دقیق عوامل و مؤلفه‌های دفاع غیر عامل و به کار بستن مکانیزم‌های مناسب بتوانیم امنیت را هرچند نسبی برای کشور فراهم آوریم.

ضرورت و اهمیت پژوهش

انجام اقدامات دفاع غیر عامل در جنگ‌های نامتقارن امروزی، جهت مقابله با تهدیدات و تهاجمات خصمانه و تقلیل خسارات ناشی از حملات هوایی، زمینی و دریایی دشمن، موضوعی بنیادی است که وسعت و گستره عمل آن تمامی زیر ساخت‌ها و مراکز حیاتی و حساس نظامی، غیر نظامی، جمعیتی، صنعتی، ارتباطی، اطلاعاتی، فرماندهی و کنترل و را در بر می‌گیرد، به گونه‌ای که حفظ و بقای امنیت ملی، شکست‌ناپذیری، کسب ابتکار عمل و تحمیل اراده به دشمن، به نحو چشمگیری وابسته به تدابیر، سیاست‌گذاری، طرح‌ریزی، برنامه‌ریزی، سازماندهی و ساماندهی همه-جانبه غیر عامل و بالابردن ظرفیت و آستانه مقاومت و پایداری ملی می‌باشد (همان: ۳۸۲).

ما به هر دلیل همواره از آن چیزی که برای ما روشن و مسجل است اینکه کشور ما از سوی دشمنان ناهم‌پراز که از قدرت هوا پایه و دریا پایه برخوردار هستند، مورد تهدید است و باید امنیت آن را در حوزه‌های مختلف سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی و نظامی برقرار نمود که این مسأله با توان و امکانات ما به ویژه به لحاظ عوامل مادی امکان‌پذیر نیست؛ لذا می‌توان با تاکتیک‌های گوناگون از جمله دفاع غیر عامل، تا حدودی به این امکان دست یافت و با حفظ امکانات خودی و کم کردن تلفات و خسارات، آستانه مقاومت را بالا ببریم.

آنچه از مواد فوق بر می آید، آن است که اولاً، جنگ و تهدید، جزء لاینفک مسائل امروزی برای هر کشور به خصوص کشور انقلابی ما با شاخصه‌ها و مؤلفه‌های خاص خود است. ثانیاً، ما برای رسیدن به آرمان‌های انقلاب اسلامی، توسعه و رشد جامعه، نیازمند برخورداری از امنیت در تمامی زمینه‌ها هستیم. ثالثاً، نابرابری و عدم تقارن توان خودی در مقابل دشمن، استفاده از تاکتیک‌ها و تکنیک‌های مختلف به خصوص استفاده از پدافند غیر عامل را ضروری می‌نماید؛ لذا با توجه به تجارب ارزشمند جنگ‌های گذشته، می‌توان با اقدامات دفاع غیر عامل و استفاده از ترفندهای مختلف تلفات و خسارات به مراکز ثقل را به حداقل رسانید و هزینه جنگ را برای دشمن زیاد کرد و در نهایت با ارتقاء آستانه مقاومت، امنیت ملی و سرمایه‌های ملی و استقلال کشور را حفظ نمود (نظامی پور و مهری، ۱۳۸۷: ۹۲).

اهداف پژوهش:

- بررسی عوامل و مؤلفه‌ها و نقش فرصت‌ها و تهدیدات در طرح‌های پدافند غیر عامل.
- تأثیر پدافند غیر عامل در ارتقاء امنیت کشور در مقابله با تهدیدات سخت
- بررسی نقش نقاط ضعف و قوت در طرح‌های پدافند غیر عامل

سؤالات تحقیق

سؤال اصلی: پدافند غیر عامل چه نقشی در ارتقاء امنیت کشور در مقابله با تهدیدات خواهد داشت؟

سؤالات فرعی عبارتند از:

۱. نقش فرصت‌ها در پدافند غیر عامل برای ارتقای امنیت چیست؟
۲. نقش تهدیدات در پدافند غیر عامل برای ارتقای امنیت چیست؟
۳. نقش نقاط قوت و ضعف در ارتقای امنیت چیست؟

روش پژوهش

برای انجام پژوهش فوق، ابتدا مفاهیم و تعاریف مرتبط با موضوع و ضرورت توجه به جایگاه و نقش فرصت‌ها و تهدیدات و نقاط ضعف و قوت در طرح‌های پدافند غیر عامل، مورد بررسی قرار گرفته است. سپس با توجه به موضوع مورد مطالعه، ضمن بررسی مفاهیم پدافند غیر عامل و زمینه‌های قانونی آن، در مباحث دفاعی و امنیتی و ضرورت توجه به این گونه ملاحظات، و با توجه به موارد فوق، به بررسی قابلیت‌ها، فرصت‌ها و نقاط ضعف و قوت و کمبودهای ناشی از ملاحظات امنیتی و دفاعی در کشور پرداخته شده است و در نهایت، برنامه‌ها و سیاست‌های راهبردی منتج از اطلاعات جمع‌آوری شده در ارتباط با ملاحظات پدافند غیر عامل، با تأکید بر فرصت و تهدیدات و نقاط ضعف و قوت و آثار آن در ارتقاء امنیت کشور، ارائه شده است.

مبانی نظری پژوهش

پدافند غیر عامل^۱

در بند اول سیاست‌های کلی نظام در خصوص پدافند غیر عامل که مصوب مجمع تشخیص مصلحت نظام می‌باشد، آمده است: «پدافند غیر عامل، عبارت است از مجموعه اقدامات غیرمسلحانه که موجب افزایش بازدارندگی، کاهش آسیب‌پذیری، تداوم فعالیت‌های ضروری، ارتقاء پایداری ملی و تسهیل مدیریت بحران در مقابل تهدیدات و اقدامات نظامی دشمن می‌گردد (اسکندری، ۱۳۸۹: ۳۲). در تعریفی دیگر به مجموع اقداماتی اطلاق می‌گردد که به کارگیری جنگ‌افزار و تسلیحات نیست و با اجرای آن، می‌توان از وارد شدن خسارات مالی به تجهیزات و تأسیسات حیاتی، حساس و مهم نظامی و غیر نظامی و تلفات انسانی، جلوگیری نمود و یا میزان خسارات و تلفات ناشی از حملات و بمباران‌های هوایی و موشکی دشمن را به حداقل ممکن کاهش داد (موحدی‌نیا، ۱۳۸۵: ۳۱).

مستندات قانونی در رابطه با دفاع غیر عامل

دیربازی است که لزوم توجه علمی و توأم با برنامه‌ریزی به ابعاد گسترده دفاع غیر عامل در کشور، به جدا حساس می‌شود. بدیهی است عملیاتی کردن الزامات و ملاحظات حوزه دفاع، نیازمند تجلی شفاف و روشن آن‌ها در قالب قوانین و مقررات کشور در سطوح و طبقات می‌باشد. این سطوح، می‌تواند از قوانین ساخت و ساز رایج در شهرها تا سیاست‌های کلی نظام و اقدامات کلان در سطح آمایش سرزمینی را در بر گیرد (هاشمی فشارکی و شکیبامنش، ۱۳۹۰: ۵۵).

مراکز ثقل^۲

مراکزی هستند که مجموع محور و منشأ تمامی تحرکات، فعالیت‌ها و قدرت کشور مورد تهاجم می‌باشد.

امنیت^۳

اسلام، امنیت را شرط حرکت عظیم اجتماعی برای ملت و زمینه‌ساز پیشرفت‌های معنوی و مادی می‌داند. هر حکومت و جامعه‌ای برای تحقق اهداف خود نیازمند ایمنی از تهدیدات است. حکومت اسلامی نیز از این امر مستثنی نیست. در نظام سیاسی اسلام، اعتقاد بر این است که حکومت اسلامی آئینه تمام‌نمای امنیت و تجلی بخش حوزه‌های مختلف امنیتی است. امنیت در اسلام، مایه قوام و حیات جامعه است (قائم‌ی، ۱۳۹۱: ۲).

پیامبر اکرم (ص) در خصوص اهمیت و ضرورت امنیت می‌فرماید: «هر کس تنش سالم

1. Passive Defense.
2. Centers Of Gravity.
3. Security

است و در جماعت خویش ایمن است و قوت روز خویش دارد، جهان سراسر مال اوست» (نهج الفصاحه، ۵۹).

آرنولد ولفرز^۱ معتقد است: امنیت، نماد ابهام آمیزی است که اصلاً ممکن نیست دارای معنای دقیقی باشد. آلستایر بوچمن^۲ نیز معتقد است: امنیت واژه‌ای است که معانی بسیاری دارد و باری بوزان^۳ می‌گوید: امنیت را نمی‌توان به طور کلی تعریف کرد؛ بلکه تنها در مواردی مشخص، می‌توان آن را تعریف نمود. او در جای دیگر می‌گوید: امنیت از لحاظ مفهومی، ضعیف و از نظر تعریف مبهم، ولی از نظر سیاسی، قدرتمند باقی مانده است؛ زیرا راه را برای طرح راهبردهای بسط قدرت توسط نخبگان سیاسی و نظامی باز می‌گذارد.

امنیت ملی

- با توجه به تعریف امنیت، امنیت ملی از سه دیدگاه زیر این گونه عنوان گردیده است:
۱. روابط بین‌الملل: حالتی است که ملتی فارغ از تهدید از دست دادن تمام یا بخشی از جمعیت و دارایی و یا خاک خود به سر می‌برد.
 ۲. دایرةالمعارف علوم اجتماعی: توان یک ملت برای حفظ ارزش‌های داخلی از تهدیدات خارجی.
 ۳. سازمان ملل: اینکه کشورها هیچ‌گونه احساس خطر حمله نظامی، فشار سیاسی یا اقتصادی نکنند و بتوانند آزادانه گسترش و توسعه خویش را تعقیب کنند (نجفی‌پور، ۱۳۹۰: ۶).

محیط داخلی و خارجی (بررسی فرصت‌ها و تهدیدات)

- تدابیر و فرامین و حمایت‌های مقام معظم رهبری در مورد پدافند غیر عامل.
- برخورداری از سرزمین پهناور متبرک به وجود امام رضا (ع).
- برخورداری از شرایط ژئوپلیتیک خاص کشور در منطقه.
- وجود ظرفیت علمی تکنولوژی و وضعیتی بالقوه به خصوص پدافند غیر عامل در کشور.
- وجود همگرایی مناسب بین مدیریت کلان کشور.
- تهدیدات آمریکا علیه ایران بر جلب حمایت دولت در امر پدافند غیر عامل.
- امکان هم‌پیمانی و اشتراک منافع با همسایگان و کشورهای منطقه و فرامنطقه‌ای.
- بهره‌مندی از سرزمین پهناور و وسیع با جغرافیای مناسب.
- وابستگی آمریکا به تکنولوژی و آسیب‌پذیری آن.

1. Arnold Wolfers.
2. Alstair Buchman
3. Barybuzan

- وابستگی جدی دشمن به فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی.
- امکان کشف و ارزیابی ظرفیت‌های عملیاتی دشمن در محیط واقعی عراق و افغانستان.
- ضعف دشمن در پردازش و تحلیل واقعیت‌ها و توانمندی‌های داخل کشور.
- امکان ایجاد وابستگی زیرساخت‌های کشورهای همسایه به زیرساخت‌های تأثیرگذار در داخل کشور و سرمایه‌های خارجی در کشور.
- پایین بودن آستانه تحمل دشمن در مقابل افزایش هزینه، زمان و تلفات.
- امکان کسب فناوری و دانش از محیط بین‌المللی.
- امکان استفاده از گروه‌های اپوزیسیون و معارض به طور هم‌افزا با سایر تهدیدات.
- تمرکز دشمن بر جنگ اطلاعاتی و نرم با حداکثر بهره‌برداری از ابزارها و فضای بین‌الملل و فناوری‌های نوین.
- امکان استفاده دشمن از جمعیت ناراضی شده و هدایت شده برای درگیری با حکومت.
- وجود تهدیدات جاسوسی دشمن از طریق شرکت‌های تحت پوشش و دو ملیتی (دارای شناسنامه ایرانی)
- در اختیار داشتن سلاح‌ها و بمب‌های تخصصی در هر حوزه (ضد انرژی برق، ضد رادار، ضد گیرنده‌ها، ضد دستگاه‌های الکترونیکی و...)
- امکان انهدام زیرساخت‌های فرستنده و آنتن‌های صدا و سیما.
- تسلط بر فضای مجازی اینترنت توسط دشمن.
- تسلط بر زیرساخت‌های بانکی و مالی جهانی توسط دشمن (جنگ جدید بانکی و اقتصادی و تحریم) با بهانه کنترل مالی تروریسم و پول‌شویی.
- رشد چشمگیر تهدیدات نرم و آسیب‌پذیری ما در این حوزه.

بررسی تهدیدها:

- وجود تهدیدات نظامی رسمی آمریکا علیه ایران.
- تکنولوژی برتر آمریکا و دشمنان به عنوان عامل برتری‌ساز و تهدید.
- برتری دشمن در سیستم‌های شناسایی از راه دور و مراقبت و کنترل اطلاعات ما.
- توانایی دشمن در حمله به اهداف در اکثر شرایط محیطی و نقاط کشور (احاطه به کل جغرافیای کشور).
- توانایی بکارگیری سیستم‌های بین‌المللی در شروع تهاجم.
- حضور نظامی دشمن در نقاط پیرامونی به ویژه عراق، افغانستان، خلیج فارس، آذربایجان و ترکیه.
- محاصره و تحریم اقتصادی و تکنولوژیک ایران.
- داشتن اطلاعات از سیستم‌های حیاتی و حساس ما توسط دشمن.

- توان برترساز عملیات روانی به منظور سلب میل دفاع در کشور.
- استفاده از سلاح‌های هوشمند، دقیق و نفوذی با قدرت انهدامی بالا.
- تسلط دشمن بر جغرافیای کشور و در دسترس بودن کل کشور.
- قدرت جنگ از راه دور، دور ایستا و هوشمند.
- عملیات بر اساس اطلاعات و سرعت تبادل آن.
- امکان هم‌افزایی تهدیدات داخلی و خارجی با محوریت آمریکا.
- تبدیل مراکز زیرساختی به اهداف حیاتی برای دشمن.
- امکان استفاده از گروه‌های اپوزیسیون و معارض به‌طور هم‌افزا با سایر تهدیدات.
- تمرکز دشمن بر جنگ اطلاعاتی و نرم با حداکثر بهره‌برداری از ابزارها و فضای بین‌الملل و فناوری‌های نوین.
- امکان استفاده دشمن از جمعیت ناراضی شده و هدایت شده برای درگیری با حکومت.
- وجود تهدیدات جاسوسی دشمن از طریق شرکت‌های تحت پوشش و دو ملیتی (دارای شناسنامه ایرانی).
- در اختیار داشتن سلاح‌ها و بمب‌های تخصصی در هر حوزه (ضد انرژی برق، ضد رادار، ضد گیرنده‌ها، ضد دستگاه‌های الکترونیکی و...).
- امکان انهدام زیرساخت‌های فرستنده و آنتن‌های صدا و سیما.
- تسلط بر فضای مجازی اینترنت توسط دشمن.
- تسلط بر زیرساخت‌های بانکی و مالی جهانی توسط دشمن (جنگ جدید بانکی و اقتصادی و تحریم) با بهانه کنترل مالی تروریسم و پول شویی.
- رشد چشمگیر تهدیدات نرم و آسیب‌پذیری ما در این حوزه.

محیط داخلی و خارجی (بررسی نقاط قوت)^۱

- برخورداری از حمایت‌ها و تأکیدات مقام معظم رهبری و فرماندهی کل قوا و سطوح عالی کشور.
- قابلیت برقراری ارتباط و ایجاد تعامل مثبت با دولت، مجلس و سایر نهادهای قانون‌گذاری و برنامه‌ریزی به منظور به تصویب رساندن سیاست‌ها، قوانین و مقررات.
- بهره‌مندی از ساز و کار مناسب برای توسعه فرهنگ و باور پدافند غیرعامل در سطح ملی.
- قابلیت برقراری ارتباط با مراکز علمی، پژوهشی و آموزشی و امکان بسیج و استفاده از تمام ظرفیت‌ها.

- بهره‌مندی از ردیف اعتباری مصوب برای فعالیت‌های پدافند غیر عامل.
 - بهره‌مندی از اختیارات قانونی بر اساس مقررات و قوانین مصوب.
 - تدوین و تصویب سیاست‌های کلی و برنامه‌های پدافند غیر عامل کشور در هر یک از دستگاه‌های اجرایی.
 - برخوردار از نیروی انسانی متخصص، دارای تجربه دفاع مقدس، مؤمن و متعهد به آرمان‌های جمهوری اسلامی ایران در دستگاه‌های کشور.
 - بهره‌مند از نظام بررسی و تحلیل محیطی نسبتاً مناسب از تهدیدات و محیط ملی.
 - امکان استفاده از ظرفیت بسیج و نیروهای داوطلب و ساختار شبکه دولت در عرصه‌های دفاع غیر عامل و دفاع غیر نظامی.
 - هم سو بودن پدافند غیر عامل با آموزه‌ها، ارزش‌ها و باورهای دینی.
 - بهره‌مندی از ساختار سامان‌یافته و معماری ذهنی، مبتنی بر خبرگی در حوزه مدیریت کلان (بلوغ نسبی، ساز و کار و ساختار پدافند غیر عامل).
 - وجود درک نسبی تهدیدات و اهمیت و ضرورت پدافند غیر عامل در مدیران عالی و میانی کشور.
 - تحرک مجموعه‌های تخصصی در بخش‌های خصوصی و دولتی به منظور تأمین ظرفیت‌های تخصصی پشتیبان (مشاوران، طراحان، محققان، تولید کنندگان) و ...
- محیط داخلی و خارجی (بررسی نقاط ضعف)^۱**
- ضعف در ایجاد فرهنگ و باور عمومی و عزم ملی در حد قابل قبول.
 - ضعف در اجرایی کردن قوانین و مقررات در دستگاه‌های اجرایی کشور و سازماندهی مناسب در آن‌ها.
 - وجود بعضی خلأهای قانونی و الزامات و ملاحظات حقوقی و فنی.
 - ضعف سامانه‌های جمع‌آوری اطلاعات و فقدان بانک اطلاعات تخصصی.
 - ضعف در شناسایی دقیق و کمی‌سازی تهدیدات، سلاح‌ها و فناوری‌های دشمن و تبدیل آن به مفاهیم و ملاحظات مهندسی.
 - ضعف سیاست‌های منسجم در تولید علم و ایجاد چرخه مناسب در امر فن‌آوری و تولید صنعتی.
 - کند بودن روال کارها به دلیل وجود روابط بروکراسی و فاصله زیاد سازمان بین مراکز تصمیم‌گیری و مراکز اجرایی (ضعف در اجرای رویکرد بسیجی در اقدامات).
 - کمبود نیروی انسانی متخصص و ضعف در مدیریت، برنامه، محتوی، پشتوانه علمی منسجم کمی و کیفی برای آموزش و پژوهش و تولید دانش.

- کم توجهی در حفاظت و امنیت گردش چرخه اطلاعات طرح‌های پدافند غیر عامل و کمبود نظام و آئین‌نامه حفاظتی متناسب با نیازها در حوزه کشوری بالا.
- ضعف در ترسیم سناریوهای تهدید زیرساخت‌های کشور برای مدیران (سناریوسازی).
- آسیب‌پذیری عمده سیستم‌های حیاتی ایران در برابر تهدیدات.
- رویکرد بهره‌برداری از فناوری‌های نوین خارجی، بدون درک تهدیدات و وابسته‌سازی دستگاه‌ها.
- ضعف در ساختار و شاخص‌های ارزیابی و اقدامات و عملکرد پدافند غیر عامل، مدیریت بحران و دفاع غیر نظامی.
- کافی نبودن شناخت تخصصی و فنی مدیران و دست‌اندرکاران دستگاه‌ها نسبت به پدافند غیر عامل.
- ضعف در مدیریت ظرفیت‌های شکل گرفته و پیاده‌سازی برنامه‌ها و طرح‌های ضروری پدافند غیر عامل.
- ضعف در ساختار و سازماندهی مناسب مردمی و آموزش مدیران و کارشناسان، مناسب و عملیاتی جهت مدیریت بحران و دفاع غیر نظامی.
- وجود روحیه مدیریت سنتی، مقاومت و مقابله با حرکت تحولی پدافند غیر عامل در کاهش آسیب‌پذیری‌ها و تغییرات حاصله ناشی از پدافند غیر عامل.
- ضعف در برگزاری دوره‌های آموزشی جهت کارشناسان و مدیران دستگاه‌ها.
- ضعف در تعیین نظامات طبقه‌بندی و تأیید صلاحیت امنیتی مشاورین و نبود مشاورین.

راهبردهای کلان پدافند غیر عامل کشور

- تعامل مستمر و فراگیر با سازمان‌های سیاست‌گذار، قانون‌گذار و اجرایی و ایجاد ساز و کارهای مناسب در جهت ایمن‌سازی و حفاظت از تأسیسات زیربنایی کشور.
- ساماندهی آمایش سرزمین ملی و آمایش دفاعی از منظر پدافند غیر عامل به منظور حداکثر استفاده از پهنه امن جغرافیایی کشور
- ایفای نقش هدایتی و نظارتی در زمینه مطالعات، طراحی و اجرای طرح‌های پدافند غیر عامل کشور.
- بسیج و به کارگیری امکانات ملی در جهت افزایش کارایی سامانه‌ها و شیوه‌های پدافند غیر عامل.
- سیاست‌گذاری و ساماندهی استفاده از فن‌آوری‌های نوبه منظور کاهش آسیب‌پذیری ناشی از وابستگی.

- توسعه کمی و کیفی آموزش‌ها و پژوهش‌ها و تولید فناوری بومی پدافند غیر عامل از طریق هدایت، سیاست‌گذاری، برنامه‌ریزی و اجرا در چرخه تولید دانش و پژوهش و تولید صنعتی با استفاده از ظرفیت‌های ملی.
- تدوین و نهادینه نمودن نظام جامع پدافند غیر عامل و استفاده از اصول و ضوابط آن در ایمن‌سازی مراکز موجود و رعایت آن‌ها در طرح‌های توسعه کشور.
- توسعه فرهنگی و ارتقاء باور مدیران و مردم و تقویت عزم و اقتدار ملی نسبت به تأثیر پدافند غیر عامل در کاهش آسیب‌پذیری‌ها با استفاده از کل ظرفیت‌های ملی.
- تدوین و نهادینه نمودن طرح جامع مدیریت بحران و دفاع غیرنظامی کشور در شرایط جنگی.
- توسعه شاخص‌های امنیت، ایمنی و پایداری در برابر تهدید در شبکه‌های اطلاعاتی و ارتباطی با گرایش به فناوری‌های بومی و ملی.
- ایمن‌سازی، پایداری و موازی‌سازی امکان جایگزینی انرژی‌های زیرساخت‌های حیاتی.
- کاهش آسیب‌پذیری‌های استان‌ها در برابر تهدیدات و ایجاد پایداری و قابلیت بقاء و مدیریت بهینه و اداره امور مردم در شرایط تهدید به صورت خودکفا از مرکز
- ساماندهی و ایجاد ساز و کار مناسب برای استفاده حداکثری از توانایی‌ها و قابلیت‌های نیروهای داوطلب مردمی، بسیج در تمامی ابعاد و عرصه‌های پدافند غیر عامل.
- حفظ اشراف اطلاعاتی و پایش مستمر تهدیدات و آسیب‌پذیری‌ها بر زیرساخت‌های ملی.
- حفاظت و امنیت طرح‌های پدافند غیر عامل و محروم‌سازی دشمن در کسب اطلاعات از زیرساخت‌های طبقه‌بندی شده کشور با تدوین آئین‌نامه‌های حفاظتی متناسب با تهدیدات و توسعه و فرهنگ‌سازی آن.

الزامات کلی راهبردهای کلان پدافند غیر عامل

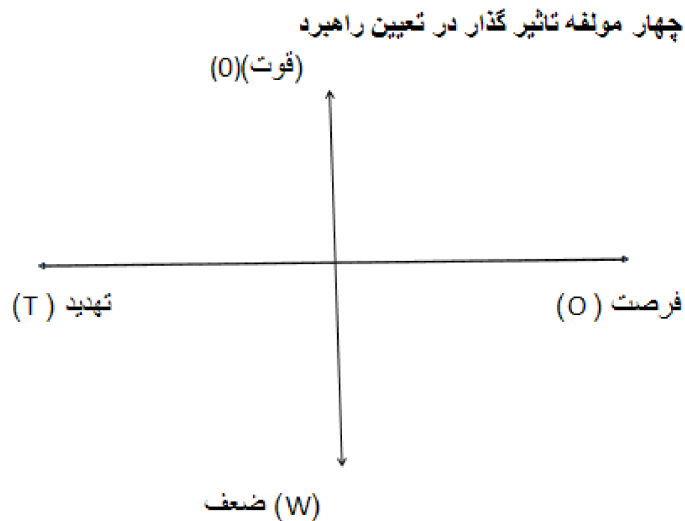
- وجود عزم و اراده ملی برای اجرای اصول پدافند غیر عامل.
- ایجاد درک مشترک از مفاهیم، ضرورت‌ها و تهدیدات مربوط به پدافند غیر عامل در بین سیاستگذاران، مدیران و مجریان کشور
- ایجاد فرهنگ، باور و اعتقاد عمومی نسبت به پدافند غیر عامل و نهادینگی و استمرار آن.
- توسعه علمی پدافند غیر عامل در مراکز تولید علم

- وجود منابع انسانی، استعداد قوی در رشته‌های مختلف پدافند غیر عامل در حوزه‌های ستادی و اجرایی (مشاوره، نظارت و اجرا).
- پیش‌بینی و به تصویب رساندن قوانین جامع، مقررات، ضوابط و دستورالعمل‌های اجرایی مورد نیاز پدافند غیر عامل.
- وجود منابع مالی و اختصاص ردیف اعتباری خاص کافی و لازم.
- وجود سازوکارهای سیاست‌گذاری، طرح‌ریزی و برنامه‌ریزی متمرکز و اجرای غیرمتمرکز.
- تعیین و فعال‌سازی متولی پدافند غیر عامل در دستگاه‌های اجرایی و سازوکارهای مناسب مطالعه، طراحی، سیاست‌گذاری، همسوسازی، هماهنگی و نظارت در بخش‌های مختلف کشور.
- داشتن تفکر پویا، علمی، منعطف و مبتکر به پدافند غیر عامل و پرهیز از نگاه جزئی، بسته و ثابت.

انتخاب راهبردها

با عنایت به مطالب ذکر شده در بحث عوامل تأثیرگذار بر راهبردهای انتخابی در سطح ملی کشورها و در سطح شرکت‌ها و سازمان‌های داخلی، شرکت‌ها و سازمان‌ها وضعیت کشور، شرکت و یا سازمان خود را باد در نظر گرفتن دو مولفه تأثیرگذار مطرح در محیط بین‌الملل و یا محیط ملی (فرصت‌ها، تهدیدها) و دو فاکتور مؤثر در محیط داخلی (نقاط قوت و ضعف) راهبرد خود را تعیین و تدوین می‌نمایند. در کشور جمهوری اسلامی ایران، با عنایت به تعالیم انسان‌ساز اسلام راستین، علاوه بر عوامل مادی مطرح، بحث تفکر صلح‌آمیز و تدافعی بودن بر انتخاب راهبرد کشور اثر می‌گذارد؛ با این توصیف، راهبرد اجرایی کشورها برابر نمودار شماره (۱-۱۰) انتخاب و تدوین می‌گردد.

بررسی‌ها و مطالعات انجام شده، نشانگر آن است که حتی کشورهایی که به ظاهر تهدیدی متوجه آن‌ها نیست و یا کمتر در معرض تهدید هستند، راهبرد پدافند غیر عامل را انتخاب کرده و این بحث را جدی گرفته و به آن پرداخته‌اند. به‌طور مثال، کشور سوئیس، یکی از کشورهای واقع در قاره اروپا است که در جنگ‌های جهانی اول و دوم و جنگ‌های رخ داده بعد از آن، سیاست بی‌طرفی اختیار کرده و این بی‌طرفی را تمامی قدرت‌ها به رسمیت شناخته‌اند. اما با این حال، در بحث پدافند غیر عامل و صیانت از تأسیسات و شریان‌های حیاتی و حساس خود، بسیار فعال بوده و در تثبیت این امر، تلاش فراوان مبذول داشته و هزینه‌های زیادی را متحمل گردیده است.

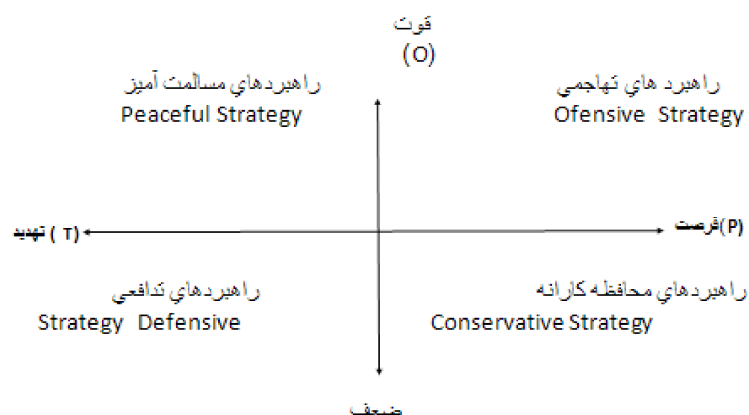

شکل شماره ۲- چهار مؤلفه تأثیر گذار در تعیین راهبرد

سازمان‌ها و یا کشورها در تبیین راهبرد و سیاست خود، از آزادی بی حد و مرزی برخوردار نیستند. عوامل متعددی در تعیین این گونه سیاست‌ها و راهبرد نقش دارند. عوامل تعیین کننده راهبرد را می‌توان در دو مقوله عوامل ساختاری و عوامل سازمانی، طبقه‌بندی نمود.

عوامل ساختاری، شامل عناصری در نظام بین الملل یا محیط خارجی و محیط داخلی یا محیط ملی است که در سیاست‌ها و راهبرد سازمان، تأثیر می‌گذارند. محیط خارجی خود به دو مؤلفه کلی فرصت‌ها و تهدیدها تقسیم گردیده و محیط ملی یا محیط داخلی نیز متأثر از دو مؤلفه نقاط قوت و نقاط ضعف می‌باشد. به هنگام تبیین راهبرد، چهار مؤلفه مطرح برابر نمودار ترسیم و مورد استفاده قرار می‌گیرند.

شیوه تعیین و تدوین راهبرد کشورها

شکل شماره ۳- شیوه تعیین و تدوین راهبرد کشورها

موضوع پدافند غیر عامل و بهره‌گیری از منافع آن، تنها زائیده عقل انسان نیست و خداوند حکیم که مخزن تمام علوم نزد اوست، می‌فرماید: «وَعَلَّمَنَاهُ صَنْعَةَ لَبُوسٍ لَّكَ لَمَّا لَمْ تَحْصِنْكَ مِنْ بَأْسِكُمْ فَهَلْ أَنْتُمْ شَاكِرُونَ» (انبیاء، ۸۰)؛ و ما به او (حضرت داود) ساخت زره را تعلیم نمودیم تا شما را از آسیب جنگ در امان بدارد. پس آیا از شکر گزارانید؟ و همچنین با مطالعه ساختار طبیعی و مهندسی فیزیولوژیک بدن انسان و جانداران، مؤید آن است که:

الف) قرار گرفتن عضوهای حساس و با اهمیت بدن (مغز، چشم، قلب و...) در بهترین وضعیت و جالب‌ترین حفاظ، موجب بقاء و ادامه حیات آن‌ها گردیده است. به تعبیر دیگر، عضوهای حساس باید در بهترین مکان و مطلوب‌ترین پوشش حفاظتی قرار گیرند و حفاظ گردند و این تدبیر را خداوند حکیم در خلقت موجودات مقرر فرموده است.

ب) جاندارانی که به مدد عنایت لایزال الهی، دارای ابزارهای دفاعی غیر عامل (از قبیل استتار، اختفاء و پوشش حفاظتی، حیل و فریب اعلام خبر و آشیان‌یابی) بهتری می‌باشند، در برابر حملات و خطرات محیطی، ایمنی بیشتری دارند.

جهت استفاده هرچه بهتر از پدافند غیر عامل در جهت بالا بردن امنیت، می‌بایست ابتدا اصول و مؤلفه‌های پدافند غیر عامل و امنیت را شناسایی کنیم.

اصول پدافند غیر عامل

اصول پدافند غیر عامل، مجموعه اقدامات بنیادی و زیربنایی است که در صورت به کارگیری، می‌توان به اهداف پدافند غیر عامل از قبیل خسارات و صدمات، کاهش قابلیت و توانایی سامانه‌های شناسایی اهداف، هدف‌یابی و دقت هدف-گیری تسلیحات آفندی دشمن و تحمیل هزینه بیشتر به وی، نائل گردید (جلالی فراهانی، ۱۳۹۱: ۱۴۵).

اصول عمده پدافند غیر عامل عبارتند از:

- انتخاب عرصه‌های ایمن در جغرافیای کشور.
- تعیین مقیاس بهینه استقرار جمعیت و فعالیت در فضا.
- پراکندگی در توزیع عملکردها متناسب با تهدیدات و جغرافیا.
- انتخاب مقیاس بهینه از پراکندگی و توجیه اقتصادی پروژه.
- کوچک‌سازی و ارزان‌سازی و ابتکار در پدافند غیر عامل.
- موازی‌سازی سیستم‌های پشتیبانی وابسته.
- مقاوم‌سازی، استحکامات و ایمن‌سازی سازه‌های حیاتی.
- مکان‌یابی استقرار عملکردها.
- مدیریت بحران دفاعی در صحنه‌ها.

- استتار و نامرئی سازی.
- کور کردن سیستم اطلاعاتی دشمن.
- اختفاء با استفاده از عوارض طبیعی
- پوشش در همه زمینه‌ها
- فریب، ابتکار عمل و تنوع در کلیه اقدامات
- حفاظت اطلاعات سیستم‌های حیاتی و مهم.
- تولید سازه‌های دو منظوره (موانع).

ایجاد سازه‌هایی که علاوه بر کارکرد در زمان بحران، در شرایط عادی نیز جهت فعالیت‌های زمان صلح استفاده می‌شوند (اسکندری، ۱۳۸۹: ۳۴).

به طور کلی برای دستیابی به اصول بنیادی مطرح در مطالب پیشین، اطمینان از کاهش آسیب‌پذیری‌های سامانه‌های حیاتی، حساس و مهم، تضمین استمرار سرویس‌های خدمات‌رسانی، افزایش مقاومت و پایداری عمومی و تقویت اراده و عزم عمومی در تأمین دفاع غیر عامل، انجام عوامل و اقدامات اساسی ذیل ضروری می‌باشند. این اصول در هر مرحله از اقدامات پدافند غیر عامل (اعم از مرحله بلند مدت یا آمادگی در زمان صلح، مرحله میان مدت یا تکمیل اقدامات و طرح‌ها در زمان اضطرار، مرحله کوتاه مدت یا به هنگام تهاجم و یا مرحله پس از تهاجم که تلاش و کوشش برای باز زیستی آغاز می‌گردد). در تهیه طرح‌ها، متناسب با مأموریت، شرایط زمانی و مکانی و رده سازمانی، مورد استفاده و بهره‌برداری قرار می‌گیرند.

ویژگی‌ها، عوامل و مؤلفه‌های امنیت:

۱. ذهنی بودن: اصولاً امنیت، پدیده‌ای حسی و ادراکی است که به شدت از ویژگی‌های روانی و ذهنی جستجوگران آنم تأثیر می‌پذیرد.
۲. نسبی بودن: نظام بین‌الملل به عنوان مجموعه‌ای مرکب از واحدهای سیاسی، فاقد دو پیش شرط نظام‌های سیاسی داخلی یعنی پایه اجتماعی حمایت شده و ساختار سیاسی حکومت بوده و به جای تقدم منافع عمومی بر منافع خاص گروهی یا فردی، صرفاً بر مبنای همکاری محدود و مشروط کشورها بنیان‌گذاری شده است و به دلیل تعارض واحدهای سیاسی عضو، اغلب به هرج و مرج کشیده می‌شود.
۳. تفاوت مصادیق و تغییر اولویت‌ها: مصادیق امنیت ملی از دید دولت‌های مختلف، متفاوت بوده و بستگی به شرایط و مقتضیات آن دولت و جو بین‌المللی دارد. از این رو، گذشته از موضوعات مرتبط با حفظ خود، نباید انتظار داشت که تمامی دولت‌ها مسائل خاص و مشابهی را منافع عادی یا حیاتی خود در چارچوب امنیت ملی بدانند.

۴. تأثیرپذیری از برداشت نخبگان: امروزه رفتارگرایان و روان‌شناسان سیاسی، محور مطالعه خود را افراد قرار داده‌اند؛ زیرا هنجارهای رفتاری در نوع و کیفیت تصمیماتی که افراد اتخاذ می‌کنند، نقش تعیین‌کننده دارند. آنان بر این باورند که اگر سیاست‌گذاران جابجا شوند، داده‌های امنیت ملی دست‌خوش تغییر خواهد شد؛ لذا همواره به قدرت رسیدن رهبران و احزاب جدید می‌تواند دگرگونی‌های عمده‌ای در امنیت ملی به دنبال داشته باشد. ۵. تأثیرپذیری از بازیگران غیردولتی: یکی از اشتباهات رایج در حوزه امنیت ملی آن است که تصور می‌شود دولت‌ها یگانه بازیگران و تصمیم‌گیرندگان نهایی و انحصاری مسائل مربوط به امنیت هستند. اما امروزه با توجه به واقعیات موجود، بازیگران و عوامل غیردولتی نیز از اهمیت شایان توجهی برخوردار شده و توانسته‌اند نقش انحصاری دولت در امنیت را کم‌رنگ سازند.

آن گونه که دیدگاه‌ها در مورد امنیت متفاوت است، در مورد مؤلفه‌های شکل‌دهنده آن نیز متفاوت است؛ چرا که هر کس امنیت را از دیدگاهی تعریف کرده است، اما همه نظریه‌پردازان در یک هدف مشترکند و آن هم فقدان ناامنی در مقابل تهاجمات زمینی، هوایی و دریایی دشمن است. همه اندیشمندان در حوزه‌های مختلف سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی و نظامی در مورد مؤلفه‌های زیر اشتراک نظر دارند. نکته جالب اینکه این مؤلفه‌ها با حلقه استراتژی (واردن) نیز مطابقت دارند. علاوه بر این‌ها از طرف سایر صاحب‌نظران نیز در این مورد تعاریف مشخص‌تر و دقیق‌تری ارائه شده است؛ مثلاً در دائرةالمعارف علوم اجتماعی، این واژه چنین تعریف گردیده است: «توان یک ملت در حفظ ارزش‌های خود در مقابل تهدیدات خارجی». سازمان ملل متحد، طی پژوهشی در این زمینه، با عنوان «مفاهیم امنیت» آن را چنین تعریف می‌نماید: «امنیت یعنی اینکه کشورها هیچ‌گونه احساس خطر حمله نظامی فشار سیاسی یا اقتصادی نکرده تا بتوانند رشد و توسعه خود را دنبال کنند».

در فرهنگ علوم اساسی، ذیل واژه «امنیت ملی» آمده است: «امنیت ملی، عبارت است از اساس آزادی کشور در تعقیب هدف‌های بنیادین خود و فقدان ترس و خطر جدی از خارج نسبت به منافع سیاسی و حیاتی آن». در فرهنگ اصطلاحات روابط بین‌الملل نیز این مفهوم بدین صورت تعریف شده است: «امنیت، حالتی است که ملتی بدون نگرانی از دست دادن تمام یا بخشی از جمعیت، دارایی یا خاک خود، به سر می‌برد». با توجه به آنچه گفته شد می‌توان نتیجه گرفت که امنیت ملی به فرآیندهای زیر اطلاق می‌گردد:

۱. حفظ حراست ارضی، حفظ جان و دین مردم، بقاء و ادامه سیستم اجتماعی و حاکمیت کشور (سیاسی، اجتماعی، اقتصادی، نظامی، فرهنگی).

۲. حفظ و حراست منافع حیاتی کشور.

۳. فقدان تهدید جدی از خارج نسبت به منافع ملی و حیاتی کشور؛ چرا که امروزه سازگار کردن محیط با اهداف داخلی بسیار مهم است.

حوزه‌های امنیت ملی یک کشور:

- حفظ جان مردم
- حفظ دین، باورها و ارزش‌های مردم
- حفظ تمامیت ارضی
- حفظ نظام اقتصادی و سیاسی
- حفظ استقلال و حاکمیت کشور

در یک فرآیند کلی می‌توان گفت که بین تهدیدات و امنیت در حوزه‌های مختلف رابطه دوسویه وجود دارد. پس هر جا تهدید است امنیت نیست و به عکس و در جایی هم که امنیت نباشد و یا ضعیف باشد، جامعه به سمت پیاده شدن آرمان‌های کشور پیش نمی‌رود یا به کندی حرکت می‌کند؛ بنابراین می‌توان اذعان کرد که امنیت، پایه اصلی هر گونه رشد و توسعه هر جامعه یا کشور است که اگر وجود نداشته باشد دستیابی به آرمان‌های ملی غیر ممکن و یا سخت به نظر می‌رسد.

راهبرد انهدام مراکز ثقل (پنج حلقه استراتژیک واردن)

نظریه راهبرد مراکز ثقل مربوط به (اولین استراتژیست مدرن) کارل فون کلاوزویتس (۱۸۳۱-۱۷۸۰) میلادی، ژنرال پروسی لهستانی‌الاصل می‌باشد. کلاوزویتس در زمینه طرح‌ریزی جنگ می‌گوید: «اولین وظیفه یک فرمانده یا طراح جنگ در طرح‌ریزی جنگ، شناسایی مراکز ثقل دشمن می‌باشد. چنانچه این اهداف با دقت و به طور صحیح انتخاب نگردند، موجب هدر رفتن هزینه‌های کلان انسانی، تجهیزاتی و از دست رفتن فرصت‌های حیاتی و برگشت ناپذیر می‌گردد».

مراکز ثقل یک کشور، شامل پنج حلقه مشروحه ذیل است و دوایر متحدالمرکزی می‌باشند که در مجموع ساختارهای قدرت یک کشور را تشکیل می‌دهند. در تئوری مذکور، مراکز ثقل یک کشور همانند اعضای یک بدن قلمداد می‌گردد و در صورت انهدام هر یک از حلقه‌های یاد شده، پیکره و کالبد کشور مورد تهاجم فلج می‌شود و قادر به ادامه فعالیت و حیات نخواهد بود. در این راهبرد هدف نهایی دشمن بر این است که کشور مورد تهاجم در سطوح سیاسی اقتصادی تولیدی نظامی امکان انجام هرگونه اقدامی به منظور جبران خسارات تغییر طرح‌ها و فراهم آوردن ضد حمله و یا مانند این‌ها را از دست دهد و در یک

چارچوب زمانی فشرده حوادث مختلف ناگوار و پیچیده‌ای را برای او ایجاد نماید و او را با اضافه بار و معماهای عدیده مواجه نمایند.

- حلقه اول، رهبری ملی (فرماندهی و کنترل)¹.
- حلقه دوم، محصولات کلیدی (مراکز حساس و مهم راهبردی)².
- حلقه سوم، زیر ساخت‌های حمل و نقل³.
- حلقه چهارم، جمعیت مردمی و اراده ملی⁴.
- حلقه پنجم، نیروهای عملیاتی⁵.

مدل پنج حلقه‌ای واردن، دقیقاً کشور مورد تهاجم را همانند اعضای بدن یک انسان محسوب نموده، بر این باورند همچنان که اگر مغز و اعصاب (مراکز عصبی مواد غذایی مورد نیاز سامانه هاضمه و گردش خون)، دست و پا (سامانه حرکتی) روحیه و روان اراده و سامانه دفاعی بدن انسان (سلول دفاعی) را از انسان بگیرند قادر به انجام هیچ گونه فعالیت و حرکتی نخواهد بود. در صورت انهدام حلقه‌های پنج گانه یاد شده در کشور مورد تهاجم او را فلج نموده موجب شکست و تسلیم زود هنگام او خواهد شد (جلالی فراهانی، ۱۳۹۱: ۵۳).

با در نظر گرفتن حلقه‌های مطرح در مدل پنج حلقه‌ای در راهبرد انهدام مراکز ثقل یک کشور مورد تهاجم، هدف‌های با ارزش در هریک از حلقه‌های مورد بحث در ذیل می‌باشد.

جدول شماره ۱- پنج حلقه استراتژیک واردن

حلقه‌ها	تجهیزات مورد هدف
رهبری، فرماندهی و کنترل ارتباطات	تجهیزات رادیو و تلویزیون دولتی مراکز تلفن سامانه‌های ارتباطات ماهواره‌ای و مایکروویوی سامانه‌های کنترل فرماندهی کلیدی و مهم و تجهیزات مخابراتی قرارگاه‌ها
محصولات کلیدی	تجهیزات کنترلی ماشین‌ها کامپیوترهای کنترل پردازش و تولید محصولات تجهیزات بانک‌های اطلاعاتی و مالی و مراکز کنترل نیروگاه‌های برق صنایع سنگین پالایشگاه‌ها صنایع تولید و تجهیزات نظامی
شبکه‌های مواصلاتی، حمل و نقل و ارتباطات	تجهیزات هدایت ناوبری دریایی و بنادر مراکز علایم و کنترل راه آهن مترو فرودگاه‌ها و هواپیماهای مستقر در آنها مراکز کنترل رایانه‌ای سامانه‌های حمل و نقل جاده‌ای
اراده ملی/جمعیت مردمی	گیرنده‌های رادیو و تلویزیون کامپیوترهای خانگی تلفن‌های همراه

1. National Leadership.
2. Key Production
3. Infrastructures
4. Population & People Will
5. Field Forces

نیروهای نظامی و انتظامی	تجهیزات الکترونیکی ارتباطی و رایانه‌ای در مراکز کنترل و فرماندهی مناطق عملیاتی تجهیزات و سامانه‌ها و هواپیماهای مستقر در پایگاه‌های شکاری تجهیزات رادارها، موشک‌ها و مراکز پست فرماندهی در سامانه‌های پدافند هوایی کشور
-------------------------	---

در تئوری واردن را که به تئوری پنج حلقه استراتژیک واردن، مشهور گردیده و دقیقاً مورد استفاده فرماندهان عملیاتی آمریکا و متحدین در سال ۱۹۹۱ جنگ اول خلیج فارس، مناقشه بزرگ کوزوو (جنگ ۱۱ هفته‌ای سال ۱۹۹۹ ناتو علیه یوگوسلاوی)، و جنگ سال ۲۰۰۳ آمریکا و انگلیس علیه عراق و جنگ ۳۳ روزه اسرائیل با حزب‌الله، تغییرات جزئی قرار گرفته است.

آمریکا در راستای راهبرد یاد شده برنامه‌ریزی‌های گسترده و وسیعی در جهت ایجاد بستر و فراهم نمودن ابزار مقدماتی این تهدید (محاصره نظامی و سرزمینی میهن اسلامی) شناسایی کلیه نقاط و مراکز حیاتی و حساس کشور تلاش‌های بین‌المللی در جهت تبدیل خواسته آمریکا به خواست بین‌المللی و جهانی و... را تدارک دیده است و انجام عملیات روانی، حلقه چهارم استراتژیک مدل واردن را در جهت تخریب روحیه و حس فداکاری مقاومت و وفاداری مردم کاهش آستانه مقاومت ملی کشور نا امید کردن مردم به هئیت حاکمه، ایجاد شکاف و فاصله بین نظام سیاسی و گرایش‌ها و ارزش‌های اجتماعی جامعه، تغییر باورها و ارزش‌ها و برهم زدن وحدت ملی از سال‌ها قبل شروع و در سال‌های اخیر آن را تشدید نموده و سرمایه‌گذاری و هزینه‌های کلان و قابل توجهی را صرف آن کرده است. یکی از راه‌هایی که مورد توجه استکبار جهانی می‌باشد، استفاده از قدرت شبکه است که با ورود به فضای سایبری به راحتی می‌تواند اهداف خود را پیاده‌سازی نماید.

اقدامات دفاع غیر عامل در حوزه امنیت ملی

اقدامات دفاع غیر عامل در سطوح نظامی و غیر نظامی، نقش مؤثر و اجتناب‌ناپذیری در هر یک از مؤلفه‌های امنیت ملی به شرح زیر ایفا می‌کند.

جدول شماره ۲- اقدامات دفاع غیر عامل در حوزه امنیت ملی

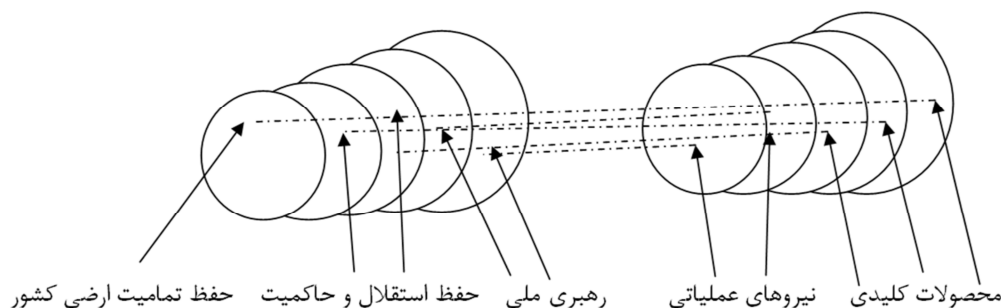
مؤلفه‌های امنیت ملی	تأثیر اقدامات پدافند غیر عامل
حفظ جان و مال	کاهش تلفات جمعیت نظامی و غیر نظامی کشور در برابر تهدیدات و حملات نظامی دشمن به عنوان با ارزش‌ترین سرمایه‌های یک کشور
حفظ تمامیت ارضی	تقویت توان رزمی و دفاعی نیروهای مسلح و بالا بردن آستانه مقاومت کشور در حفظ سرزمین و ایجاد بازدارندگی
حفظ سامانه اقتصادی و سیاسی	کاهش آسیب‌پذیری و خسارات تأسیسات، تجهیزات و نیروی انسانی مراکز حیاتی، حساس و مهم اقتصادی، سیاسی، ارتباطی، تولیدی و ... در جهت استمرار خدمات و عملیات

حفظ استقلال و حاکمیت کشور	حفظ مراکز عمده هدایت و رهبری سیاسی و نظامی، اجتماعی، زیر ساخت های حیاتی و حساس و مهم در برابر تهدیدات آشکار و نهان دشمنان
------------------------------	---

تأثیر اقدامات پدافند غیر عامل بر مؤلفه های مختلف امنیت ملی:

با بررسی و کنکاش بیشتر و توجه به پارامترهای مهم دو ستون جدول فوق می توان گفت آن ها را با یکدیگر تلفیق نموده و مدل زیر را ارائه نمود (مرادیان، ۱۳۸۹: ۳۹۳):

رابطه حلقه های استراتژی واردن و مؤلفه های امنیت

زیر ساخت های حمل و نقل جمعیت و اراده ملی

- حفظ جان و مال مردم
- حفظ سامانه های اقتصادی
- حلقه های استراتژی واردن
- مؤلفه های امنیت

به منظور تفهیم هر چه بهتر اجتناب ناپذیر بودن نقش پدافند غیر عامل در امنیت ملی کشور در جهان امروز به یک مورد اشاره می گردد:

استفاده حزب الله از پدافند غیر عامل و پیروزی در جنگ ۳۳ روزه:

استفاده از پدافند غیر عامل در جنگ ۳۳ روزه اسرائیل علیه لبنان (۲۰۰۶) مشهود بود و نیروی قلیل با امکانات کم ولی با استفاده از فنون و تاکتیک های مختلف از جمله اقدامات دفاع غیر عامل و صبر و هوشمندی و دلاوری توانست در برابر حجم وسیع، گسترده و سنگین بمباران ها و حملات هوایی اسرائیل، پیروزی راهبردی به دست آورد عطر عزت، اقتدار و نصرت الهی را نصیب حزب الله نماید و ارتش مجهز و پیشرفته اسرائیل را متوقف و متواری سازد.

اقدامات جنگ ۳۳ روزه اخیر در جنوب لبنان و تهاجمات گسترده رژیم صهیونیستی به این منطقه و مقابله نیروهای حزب الله با ارتش به اصطلاح تا دندان مسلح و شکست ناپذیر اسرائیل که از سوی امریکا، کشورهای اروپایی، روسیه، چین، سازمان ملل، ناتو، بسیاری از دولت های عربی به ویژه مصر، عربستان سعودی و اردن حمایت می شد و وارد آوردن ضربات کوبنده به نقاط حیاتی و حساس این رژیم با پوشش کامل توسط رزمندگان حزب الله

آن هم در شرایطی که دشمن صهیونیست کلیه خاک لبنان را زیر ذره بین حساسه‌های جاسوسی خود قرار داده بود، نشانگر توجه کامل نیروهای رزمنده حزب‌الله به اصول و ملاحظات پدافند غیر عامل در کلیه مناطق عملیات، می‌باشد.

به طوری که علی‌رغم جود سامانه‌های گسترده جاسوسی و ضد موشکی و ماهواره‌های شناسایی، رژیم صهیونیستی تا پایان عملیات نتوانستند محل‌های هزاران موشک شلیک شده از طرف نیروهای حزب‌الله به سمت اسرائیل را مشخصاً کشف نمایند و لذا اقدام به بمباران‌های کور همه مناطق جنوب لبنان نمودند. حزب‌الله با رویکرد بسیار منطقی اقدامات پدافند غیر عامل توانست نیروهای غاصب اسرائیل را که دچار غرور کاذب بودند به چالش کشیده و محکوم به شکست سازد. اقدامات دفاع غیر عامل و عملکرد نیروهای حزب‌الله را می‌توان به شرح ذیل خلاصه نمود:

- استفاده از شرایط محیطی و عوارض زمین به نحو مطلوب.
- رعایت حفاظت اطلاعات و توجه به حفاظت گفتار، طبقه‌بندی و حیطه‌بندی مراکز حیاتی و حساس مورد نظر.
- به کارگیری اقدامات اصول غیر عامل از قبیل استتار، اختفاء، فریب، پوشش، پراکندگی، تفرقه و استحکامات (تونل، پناهگاه‌های مقاوم و ...).
- استفاده از سامانه‌های ارتباطی مطمئن (احیاناً پیک‌های موتوری و ...).
- انجام اقدامات حفاظتی مطمئن در مقابله با عوامل شناسایی دشمن (اعم از سنجنده‌ها، ستون پنجم و...) و انجام عملیات در پوشش شب.
- ایجاد موانع در مسیرهای نفوذی دشمن و کمین و غافلگیری آن‌ها.
- استفاده از راهبرد جنگ‌های ناهم‌تراز و نامنظم.
- دستیابی به سلاح‌های نسبتاً مدرن و استفاده صحیح و منطقی از آن‌ها.
- بهره‌گیری از راهبرد جنگ‌های روانی و سر درگم کردن دشمن.
- آموزش فراگیر در زمینه‌های دفاعی به خصوص دفاع غیر عامل.
- جابجایی و تحرک سامانه‌های موشکی بلافاصله پس از انجام هر عملیات.

نقش دفاع غیر عامل در امنیت ملی

از آن زمان که انسان‌ها بر آن شدند تا از دل کوه‌ها و جنگل‌ها بیرون آمده و به صورت دسته جمعی، در کنار هم زندگی کنند، نیاز به امنیت همیشه مطرح بوده و بشر به گونه‌های مختلف سعی در تحصیل آن داشته است.

امنیت یک موضوع اجتماعی است و از پدیده‌های زندگی جمعی محسوب می‌گردد. به عبارت دیگر، امنیت در ارتباط با پدیده‌ها و افراد دیگر معنی پیدا می‌کند، گذشته از اینکه بخش عمده‌ای از نگرانی‌های فرد، مربوط به محیط اطراف اوست و موضوع حفاظت از

خویش در قبال آن تجلی می‌یابد.

در باب اهمیت امنیت و نقش آن در پیشرفت فردی و اجتماعی، همین بس که بدون امنیت هیچ برنامه‌ای قابل اجرا نیست یا حداقل دچار مشکل می‌شود. در سطح ملی، امنیت مفهومی فراتر از بقا و صیانت ذات کشور دارد. به عبارت دیگر ممکن است در یک زمان تمامیت ارضی، استقلال و حاکمیت یک کشور محفوظ باشد، اما وجود تهدیدات جدی، زندگی اجتماعی و سیاسی آن کشور را دستخوش آشوب و هراس و سردرگمی نماید. عدم احساس آرامشی که از این طریق بوجود می‌آید، مهم‌ترین مانع در مسیر حرکت کشور به سمت اهداف از پیش تعیین شده است.

ماهیت تهدیدات آینده

در آینده نیز ماهیت اصلی تهدید دشمن، نظامی است. یعنی اقدامات آن در بستر اقدامات نظامی شکل

می‌گیرد. ولی مسئله‌ی فناوری و میزان مدرن بودن سامانه‌های عملیاتی، تهاجمی، اطلاعاتی، شناسایی، کنترل و فرماندهی، به شدت در توان نظامی مؤثر بوده و ماهیت حرکت نظامی را در درون خود، از انسان محور به فناوری محور تبدیل می‌کنند. به عبارت دیگر ماهیت، محور و محتوای اصلی اقدامات نظامی دشمن، فناورانه خواهد بود. این یعنی ترجیح فناوری بر انسان، لذا می‌توان گفت آنچه که پدافند غیرعامل باید با آن مقابله کند، توان نظامی دشمن با محوریت فناوری و مدیریت می‌باشد؛ لذا می‌توان ماهیت این تهدید را فناورانه را این گونه بیان کرد:

- تهدید فناورانه ماهیت به علت غیر انسانی بودن قابل فریب است.
- فناوری باعث سرعت پردازش، دقت و تبادل اطلاعات می‌شود.
- فناوری باعث می‌شود تا سطوح جنگ به شدت تغییر کرده و توانمندی جنگ را به یک نسل بالاتر ارتقاء دهد.

اولویت‌های تهاجم بر مبنای اهداف:

- حمله به مراکز صدا و سیما و ارتباطات و مخابرات
- حمله به سیستم دفاع هوایی (سامانه‌های هشدار دهنده، رادار، اعلام وضعیت، سایت‌ها).
- حمله به سامانه‌های فرماندهی و کنترل
- حمله به زیر ساخت‌های دفاعی و نظامی
- حمله به مراکز پژوهش و توسعه هسته‌ای.
- حمله به مراکز تولید موشک، سلاح و مهمات راهبردی (صنعت دفاعی).

نتیجه‌گیری

در مطالعه فوق، ضمن بررسی و تبیین جایگاه ضوابط و سیاست‌های مندرج در برنامه‌های دفاعی و امنیتی کشور و با تأیید بر ملاحظات مذکور، بررسی توان‌ها، قابلیت‌ها و نقاط ضعف و تهدید، علی‌الخصوص برای حوزه دفاعی و امنیتی کشور به نقش خاص و اثرگذار این گونه طرح‌ها در سطح ملی و بین‌المللی به دلیل ماهیت فعالیت‌های انجام شده و با در نظر گرفتن مسأله تحولات سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، نظامی و... می‌تواند تأثیر پدافند غیر عامل، ضرورتی اجتناب‌ناپذیر است. لذا در مطالعه حاضر، به شرح الزامات و نکات قانونی و نیازمندی‌های آتی در چهار بخش کالبدی، محیطی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و دفاعی-امنیتی، به لحاظ نقاط قوت و فرصت‌ها، نقاط ضعف و تهدیدها از منظر پدافند غیر عامل پرداخته شد.

لذا می‌بایست در طرح‌های پدافند غیر عامل، نکات زیر مورد توجه قرار گیرد:

نکته اول: به دنبال فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی و پایان جنگ سرد (۱۹۹۱) جهان به سمت امنیت ایجابی پیش می‌رفت در این حال بر هم خوردن موازنه قوا، آمریکا با قصد و نیت احاطه و دیکته کردن قدرت خود و پی پیاده کردن سیاست یک‌جانبه‌گرایی می‌خواهد بر جهان سیطره داشته باشد و در این جهت، هر کشوری که در مدار تعارض با این قدرت یا این ابر قدرت باشد، از بین ببرد یا از مدار تعارض خارج نماید. به همین دلیل، با به وجود آمدن سناریوهای همچون حادثه ۱۱ سپتامبر و به بهانه حقوق بشر یا با فشار بر کشورهای کوچک و تحمیل جنگ علیه آن‌ها به بهانه‌های تروریسم و ترویج آزادی و دموکراسی، درصدد تأمین منافع ملی خویش از هر راه ممکن می‌باشد. کشور ایران با توجه به برخورداری از موقعیت ژئوپلیتیک برتر، منابع عالی و کانی فراوان و طبیعت منحصر به فرد و ... همواره مورد تهدید است. در آینده نیز ماهیت اصلی تهدید دشمن، نظامی است یا برای تحمیل اراده خود از شکل و اقدامات نظامی استفاده نماید. از آنجایی که تهدیدات و امنیت یک رابطه دو سویه معکوس دارند؛ لذا مسئولان نظام و فرماندهان نظامی می‌بایست که تهدیدات را شناسایی و امکان مقابله با آن‌ها را فراهم نمایند و یا به هر نحو ممکن این تهدیدات را از بین برده و یا مدیریت کرده و تا جای امکان از فرصت‌های موجود به نحو مطلوبی استفاده نمایند. یکی از راهکارهای که جهت ارتقاء سطح امنیت در کشور می‌توان از آن استفاده نمود، شناسایی مؤلفه‌های امنیت با توجه به تئوری پنج حلقه‌ای واردن می‌باشد که با استفاده و به کارگیری اصول و قواعد پدافند غیر عامل، می‌توان سطح امنیت را در تک تک این حلقه بالا برد و در نتیجه، امنیت در کشور ارتقا یابد.

نکته دوم: با توجه به تهدیدات آینده که بیشتر به صورت فناورانه (شبکه‌ای) می‌باشد

به بکارگیری عوامل مقاوم‌سازی، مکان‌یابی، سامانه‌های هشدار دهنده، استتار، تفرقه و پراکندگی پوشش و فریب و تحرک و جابجایی و امنیت شبکه، بیشترین تأثیر بر امنیت کشور را دارند. بنابراین بر مسئولان نظام، فرض است که تهدیدات را بشناسند و امکان مقابله با آن را فراهم آورند و یا به هر نحو ممکن آن را خنثی و تلفات و خسارات را به حداقل برسانند.

نکته سوم: براساس برنامه پنج‌ساله پنجم کشور، رعایت اصول پدافند غیر عامل، در طراحی و اجرای طرح‌های حساس و مهم و یا در دست مطالعه و نیز تأسیسات زیربنایی و ساختمان‌های حساس، شریان‌های اصلی و حیاتی کشور و آموزش عمومی مردم توسط دستگاه‌های اجرایی موضوع ماده (۱۷۹) این قانون، به منظور پیشگیری و کاهش مخاطرات ناشی از سوانح غیر طبیعی و ماده ۱۹۸، به منظور کاهش آسیب‌پذیری زیر ساخت‌ها، ارتقاء پایداری ملی، حفاظت از مردم و منابع ملی کشور و تضمین تداوم خدمات به آن در راستای تکمیل چرخه دفاع غیر نظامی، اقدامات زیر انجام می‌شود:

الف) تدوین استانداردهای فنی مورد نیاز پدافند غیر عامل طی سال اول برنامه.
ب) ایجاد سامانه پایش، هشدار و خنثی‌سازی در خصوص تهدیدات نوین در مراکز حساس، حیاتی و مهم.

ج) ایمن‌سازی و حفاظت از مراکز حیاتی، حساس و مهم کشور و تداوم فعالیت امن و پایدار آنان.

نکته چهارم: اینکه جمهوری اسلامی ایران در بین کشورهای منطقه از یک طرف با متنوع‌ترین مناطق ژئوپلیتیک و ژئواستراتژیک (همچون منطقه خلیج فارس، شبه قاره هند، آسیای مرکزی و دریای خزر، منطقه قفقاز و عراق و شمال عراق) همسایه است و این وضعیت، ایران را به عنوان چهار راه حوادث دنیا قرار داده است. وضعیت فوق نه تنها در سال‌های گذشته، تهدیدات فراوان امنیتی همچون جنگ تحمیلی ۸ ساله را بر جمهوری اسلامی تحمیل کرده است، بلکه همچنان به جهت بی‌ثباتی و ناپایداری امنیت در این مناطق باید در آینده شاهد انتقال این ناامنی به جمهوری اسلامی ایران باشیم.

نکته پنجم: رعایت اصول ایمنی و الگوی پدافند غیر عامل از قبیل استفاده از شرایط جغرافیایی، عوارض طبیعی، پراکندگی مناسب در پهنه سرزمین، التهاب عرصه‌های امن به لحاظ سوانح طبیعی و غیر مترقبه و انتخاب مقیاس بهینه در استقرار جمعیت و فعالیت‌ها در راستای کاهش آسیب‌پذیری در برابر تهدیدات و بهره‌مندی از پوشش مناسب دفاعی.

پیشنهادهات:

- فضا سازی فرهنگی و تقویت عزم و اقتدار ملی نسبت به ایمن‌سازی مراکز حیاتی، حساس و مهم در مدیران و مسئولین کشور صورت پذیرد.

- تقویت تعامل گسترده و فراگیر مدیران و فرماندهان نظامی با سازمان‌ها و ایجاد ساز و کارهای مناسب در این خصوص.
- استفاده از فناوری‌های نوین اطلاع‌رسانی در جهت فرهنگ‌سازی پدافند غیر عامل در سطح مدیران کشور و فرماندهان نظامی.
- برنامه‌ریزی و طراحی دوره‌های آموزش عمومی و تخصصی درباره پدافند غیر عامل در سطح مدیران فرماندهان و آحاد مردم.
- افزایش ارتباطات آکادمیک و تعامل مدیران و فرماندهان با نخبگان خصوصاً به جهت کسب اطلاعات از روندها و نظریات مطرح شده داخلی و بین‌المللی در این خصوص.
- پژوهش مداخله‌ای در زمینه میزان فرهنگ‌سازی پدافند غیر عامل با وارد کردن متغیرهای تأثیرگذار بر این میزان به طور مجزا و در گروه‌های مختلف و مقایسه تأثیر آن‌ها در این گروه‌ها.
- اندازه‌گیری میزان فرهنگ‌سازی پدافند غیر عامل در بین دیگر گروه‌های زیر مجموعه وزارت دفاع (ارتش، سپاه و نیروی انتظامی) و گروه‌های اجتماعی تأثیرگذار.
- حفاظت، کاهش آسیب‌پذیری و ایمن‌سازی زیر ساخت‌ها و ایجاد زیرساخت‌های امن بر طبق اولویت مراکز حیاتی، حساس و مهم (با استفاده از تکنیک‌های عمومی پدافند غیر عامل).
- ارتقاء عزم سازمانی در خصوص رعایت اصول پدافند غیر عامل و نهادینه‌سازی ملاحظات پدافند غیر عامل در بستر طرح‌های ملی و استانی حوزه مختلف کشور.
- پیگیری جدی آموزش عمومی مردم در زمینه حفظ بهداشت و سلامت و توانایی انجام اقدامات اولیه در شرایط بحران، جنگ و اقدامات خصمانه.
- تقویت جدی بخش اورژانس پیش بیمارستانی جهت برخورد با حوادث بزرگ و شرایط جنگ (همچنان‌که در کشور ما طبق اعلام سازمان پدافند غیر عامل اورژانس پیش بیمارستانی به عنوان اولین اولویت دفاع عامل در بخش سلامت مطرح شده است).
- سازماندهی مردم و گروه‌های متخصص و داوطلبان و اتخاذ تدابیر لازم در جهت استفاده بهینه از نیروی بالقوه بسیج و هلال احمر، جهت حضور هرچه مؤثرتر در زمان بحران در حوزه بهداشت، درمان و سلامت.
- تعریف وضعیت‌های تهدید بهداشت و سلامت (قرمز، نارنجی، سفید) از لحاظ بیولوژیکی، پرتوی، شیمیایی و ... به همراه نحوه اعلام صحیح و به موقع هر وضعیت و سازماندهی هر سیستم دفاع بیولوژیک.
- بررسی و پیش‌بینی تعامل و وابستگی با سایر ارگان‌ها و دستگاه‌ها در زمان بحران و اتخاذ تدابیر لازم.

منابع:

- قرآن کریم.
- اسکندری، حمید (۱۳۸۹)، دانستنی‌های پدافند غیر عامل، معاونت آموزش سازمان پدافند.
- جلالی فراهانی، غلامرضا (۱۳۹۱)، مبانی نظری پدافند غیر عامل با رویکرد تهدیدات جدید، دانشگاه جامع امام حسین (ع).
- قائمی، موسی الرضا (۱۳۹۱)، رابطه تنگاتنگ امنیت و منافع ملی.
- مرادیان، محسن (۱۳۸۹)، مبانی نظری امنیت، انتشارات فارابی.
- موحدی‌نیا، جعفر (۱۳۸۵)، مفاهیم نظری و عملی دفاع غیر عامل، معاونت آموزش و نیروی انسانی، مرکز برنامه‌ریزی و تألیف کتاب‌های درسی.
- نباتی، عزت‌الله (۱۳۸۹)، پدافند غیر عامل، مرکز آموزشی پژوهشی شهید سپهبد صیاد شیرازی.
- نجفی‌پور، مهرزاد (۱۳۹۰)، آشنایی با مبانی نظری پدافند غیر عامل.
- نظامی‌پور، غدیر و عباس مهری (۱۳۸۷)، «نقش پدافند در امنیت، نگرش راهبردی»، ماهنامه دانشگاه عالی دفاع ملی، ش ۹۲.
- نهج الفصاحه، ۵۹.
- سید رضی، نهج البلاغه، نامه ۱۲.
- هاشمی فشارکی، سید جواد و امیر شکیبامنش (۱۳۹۰)، طراحی شهری از منظر دفاع غیر عامل، چاپ اول تهران: بوستان حمید.